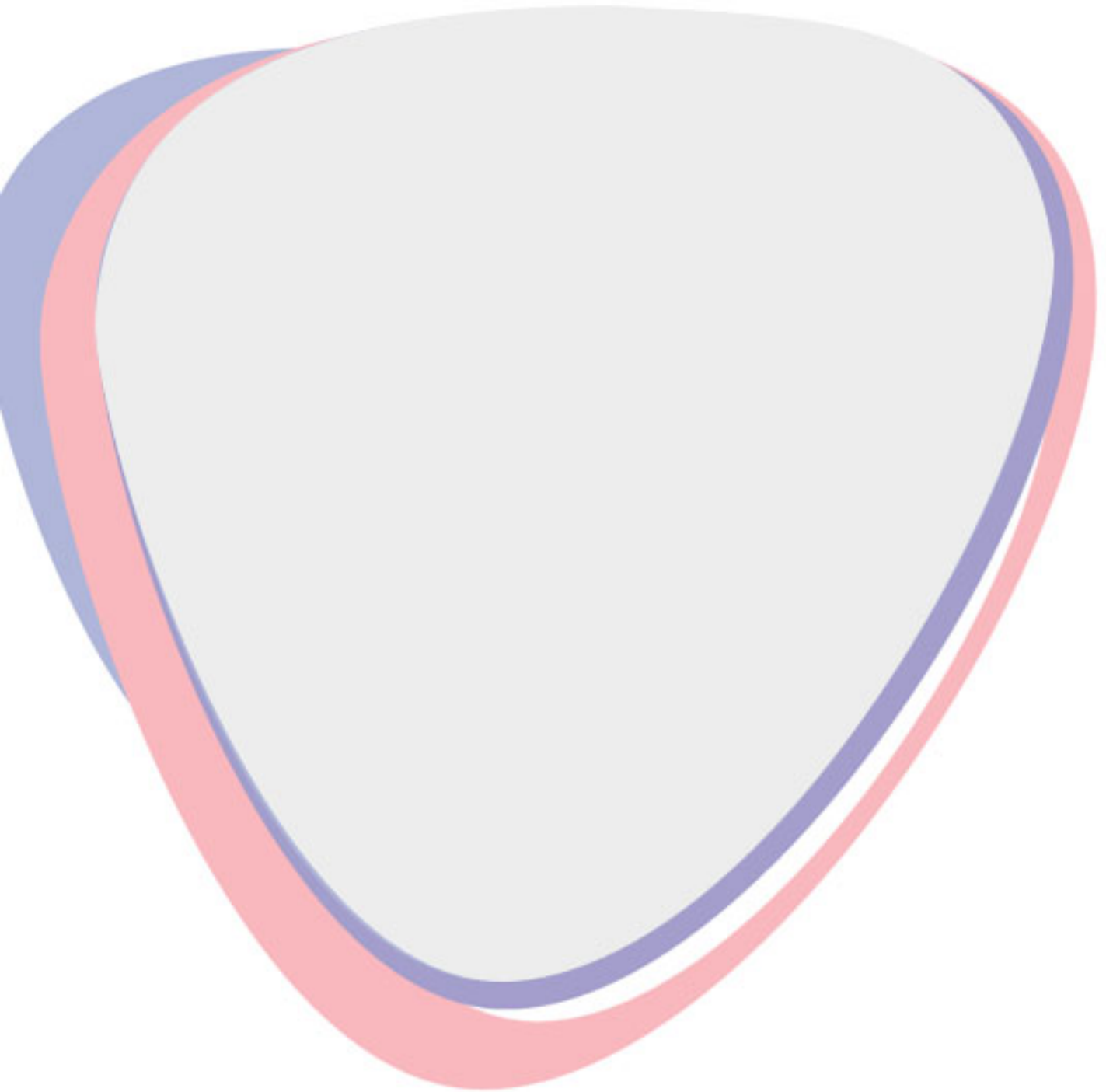

Wie zijn de leerlingen?

De (muzikale) achtergronden van de examenpopulatie
muziek in het voortgezet onderwijs

Wie zijn de leerlingen?

De (muzikale) achtergronden van de examenpopulatie muziek in het voortgezet onderwijs

Peter Schoenmakers, toetsdeskundige muziek, Stichting Cito
Gerben Buijze, student HKU
Stichting Cito, december 2024

Welk onderzoek hebben we uitgevoerd?

Waarom is dit onderzoek relevant?

Binnen het muziekonderwijs in het voortgezet onderwijs spelen er veel verschillende geluiden over de examenpopulatie: geluiden over de muzikale kwaliteiten van leerlingen, over hun groeipunten, over wie die leerlingen zijn en welk stereotype daar aan gekoppeld kan worden. Het is belangrijk om een goed en betrouwbaar beeld te krijgen van de muzikale achtergrond van de examenpopulatie muziek. Op welke manieren zijn deze leerlingen buiten de muzieklessen op school bezig met muziek? Wat zijn hun muzikale interesses? Waarom hebben ze voor het vak gekozen?

Dit onderzoek is gedaan om twee redenen. Allereerst is dit onderzoek een nulmeting of eerste inventarisatie om op de lange termijn geluiden die spelen over de examenpopulatie te toetsen aan de realiteit. Door vaker en terugkerend onderzoek te doen, kan er een realistisch en beter beeld geschetst worden van de leerlingen, van de muziekinstrumenten die zij bespelen en of er in de loop van de tijd een verschuiving te zien is in de interesses in het bespelen van sommige muziekinstrumenten, van de muzikale activiteiten van de leerlingen buiten de lespraktijk en de muziek die zij buiten school luisteren. Door vervolgonderzoeken te koppelen aan de resultaten van dit onderzoek kunnen er over meerdere jaren heen verschillende trends zichtbaar worden.

Ten tweede kunnen de resultaten van dit onderzoek leiden tot inzichten die van belang kunnen zijn met betrekking tot actualisatie van het examenprogramma muziek, dat de komende jaren vorm gaat krijgen. De insteek van deze actualisatie kan vergeleken worden met de behoeftes en het muzikale speelveld van de leerlingen. Ook hier gaat het om het vergelijken van geluiden die hoorbaar zijn met de werkelijkheid. De conclusies van dit onderzoek (en toekomstige vervolgonderzoeken) kunnen dienen als een zogenoemde *reality check* voor de nieuwe programma's: sluiten de programma's aan op wat de leerlingen aangeven te willen leren? Is het programma een aanvulling op de huidige muzikale activiteiten van de leerlingen of zijn de leerlingen buiten de lespraktijk met dezelfde onderwerpen en vaardigheden bezig?

Hoe is het onderzoek opgezet?

Het onderzoek bestond uit een enquête met vragen over de algemene en muzikale achtergrond van de leerlingen. De enquête is via mail toegestuurd naar alle scholen waarvan bekend was dat zij in 2023 het vak muziek aanboden in de bovenbouw. Hierbij werd geen onderscheid gemaakt tussen oude stijl muziek of nieuwe stijl muziek (kunst algemeen (muziek)) op havo en vwo. Ook is er geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende niveaus (vmbo, havo en vwo). In de mail stond een uitleg van het onderzoek en een link naar de enquête.

Ook is de enquête onder de aandacht gebracht door de VLS (Vereniging Leraren Schoolmuziek) via hun nieuwsbrief en hun examenmaillijst. Ten slotte zijn docenten uit het eigen netwerk van de onderzoekers rechtstreeks benaderd met de vraag hun leerlingen de enquête te laten invullen.

De vragenlijst

De vragenlijst was opgesteld met het doel om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de leerling door middel van een zo klein mogelijk aantal vragen. De vragen zijn opgedeeld in vier categorieën:

- algemene vragen over de leerling;
- vragen over de buitenschoolse muzikale activiteiten van de leerling;
- vragen over de muziek die de leerling luistert;
- vragen over de behoeftes van de leerling binnen het examenprogramma.

De algemene vragen over de leerling geven een beeld van geslacht, leeftijd, leerjaar, schoolniveau, migratieachtergrond en provincie waar de leerling woont. Deze data zijn verzameld om de resultaten te kunnen categoriseren naar bijvoorbeeld niveau, leerjaar of regio. Ook wordt hier de distinctie tussen oude en nieuwe stijl van het examenvak muziek op havo- en vwo-niveau gemaakt.

De vragen over de buitenschoolse muzikale activiteiten gaan over instrumenten die door de leerlingen gespeeld worden, of de leerlingen in orkesten of andere ensembles spelen en of de leerlingen zelf muziek schrijven. Bij de vragen over welke muziek de leerlingen luisteren, kunnen de leerlingen aangeven naar welke genres ze luisteren en in welke mate ze dat doen. Uit deze vragen wordt ook duidelijk naar welke genres de leerlingen juist helemaal niet luisteren.

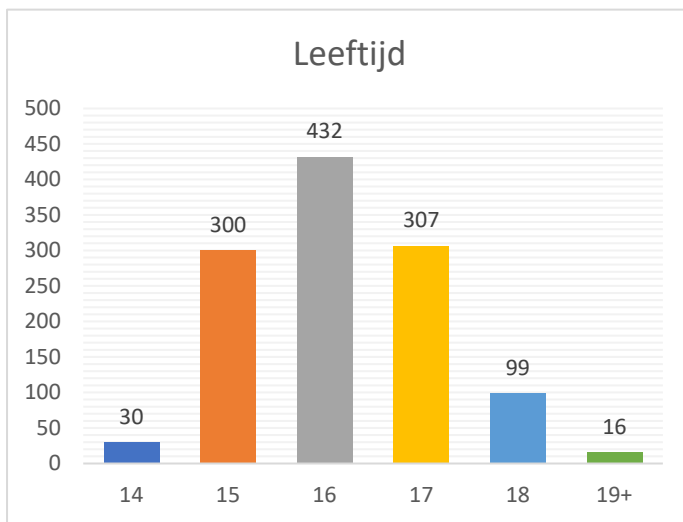
Ook konden de leerlingen aangeven of ze iets misten in het huidige examenprogramma muziek.

Resultaten

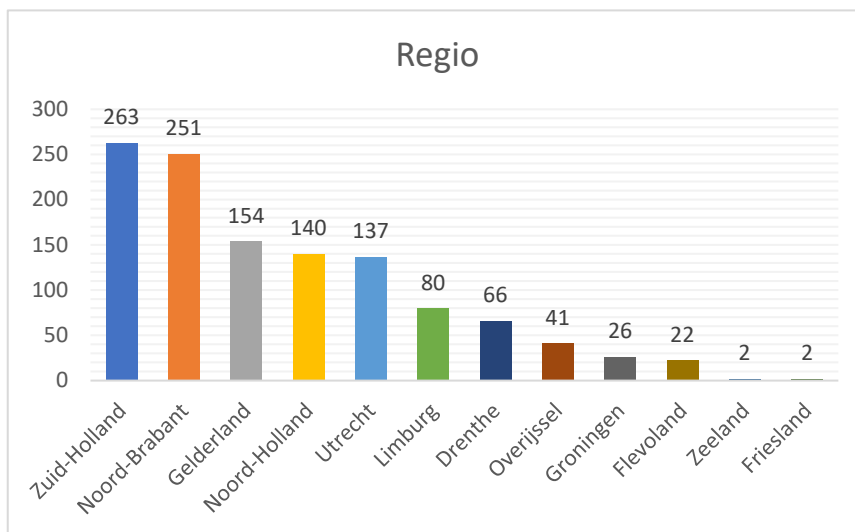
De enquête kon tussen 21 februari en 28 maart 2024 worden ingevuld. De enquête is 1184 keer ingevuld. Bij een geschatte examenpopulatie muziek (vmbo, havo oude en nieuwe stijl, vwo oude en nieuwe stijl) van ca.11.500 leerlingen (examenleerlingen en voorexamenleerlingen) is de respons ruim 10 procent. Dit is voldoende om een betrouwbaar beeld te schetsen.

Van de respondenten is 60% vrouw, 37% man. 3% van de respondenten geeft aan zich anders te identificeren, zich als non-binair te identificeren, of diens gender niet te willen aangeven. Het grootste deel van de respondenten is tussen de 15 en de 17. 17% van de leerlingen heeft een migratieachtergrond. Hierbij gaan we uit van de definitie die het CBS hanteert dat ten minste een van de ouders/verzorgers in het buitenland is geboren.

Verdeling van de groep respondenten naar leeftijd.

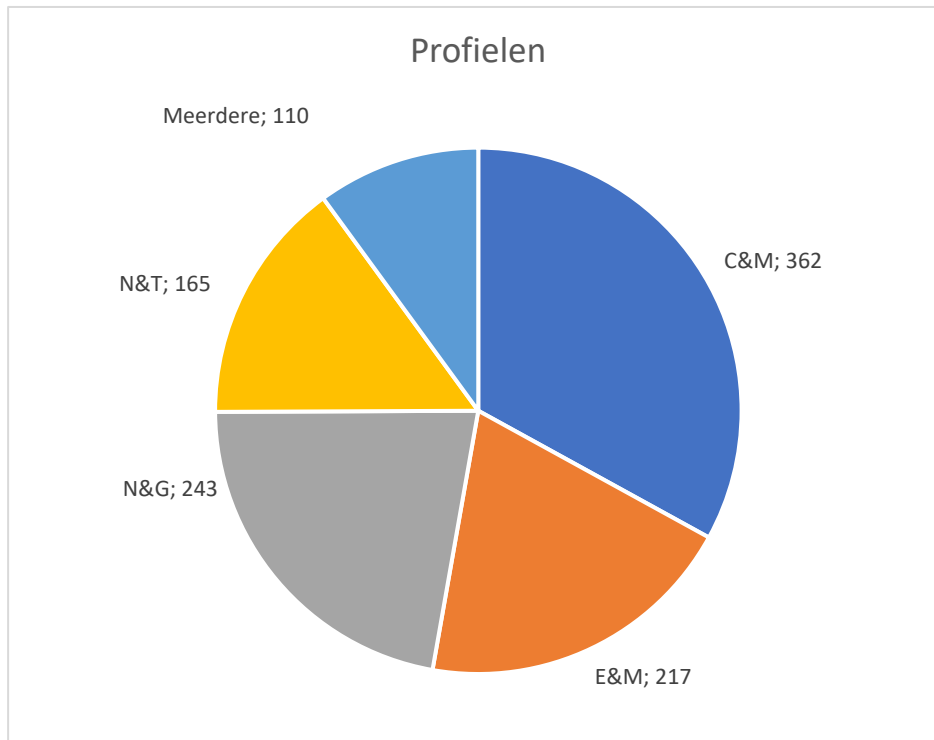
Verspreiding van de groep respondenten over Nederland.

Qua leerweg zit het grootste deel van de respondenten op het havo of vwo. 671 vwo'ers en 426 havisten vulden het onderzoek in, tegenover 87 vmbo'ers. In de resultaten is een enigszins gelijke verdeling tussen oude en nieuwe stijl muziek terug te zien (oude stijl havo en vwo: 594 leerlingen, nieuwe stijl havo en vwo: 503 leerlingen).

Profielkeuze

Een derde van de populatie volgt op het havo of vwo een C&M-profiel. Dit is geen verrassing, aangezien veel scholen muziek bij C&M binnen de verplichte profielkeuzeruimte aanbieden. Hierdoor heeft een groot deel van deze groep leerlingen verplicht muziek in het pakket. Ongeveer 1 op de 10 leerlingen geeft aan vooral voor het vak muziek gekozen te hebben, omdat het vak verplicht is binnen de profielruimte. Verder zijn de profielen in de populatie redelijk gelijk verdeeld. Een zeer groot gedeelte van de leerlingen heeft muziek buiten het profiel gekozen.

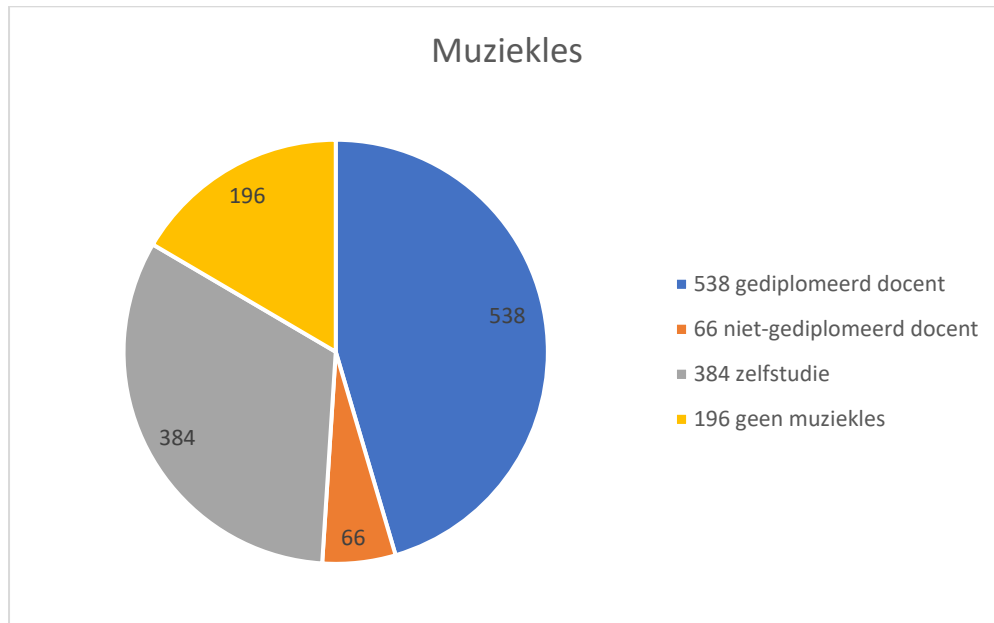
Muziekles in de onderbouw

Het grootste deel van de respondenten heeft in de onderbouw ten minste 1 uur per week muziekles op school gevolgd. 74% van de leerlingen geeft aan elk jaar van de onderbouw tenminste 1 uur per week muziekles te hebben gevolgd. Iets minder dan 1% van de leerlingen geeft aan in de onderbouw helemaal geen muziekles te hebben gehad.

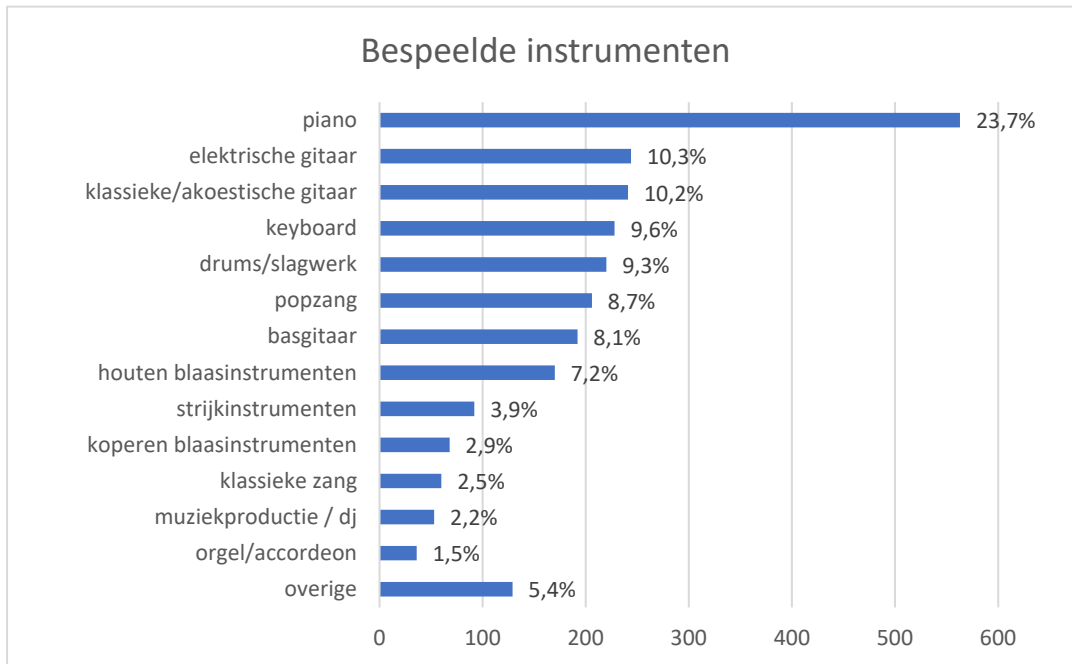
In leerjaar 3 komt het ontbreken van muziek in de lessentabel het vaakst voor: 11% van de leerlingen heeft in leerjaar 3 geen muziekles kunnen volgen, 10% van de leerlingen heeft in leerjaar 2 geen muziekles kunnen volgen en 2% van de leerlingen heeft in leerjaar 1 geen muziekles kunnen volgen.

Muziekinstrumenten

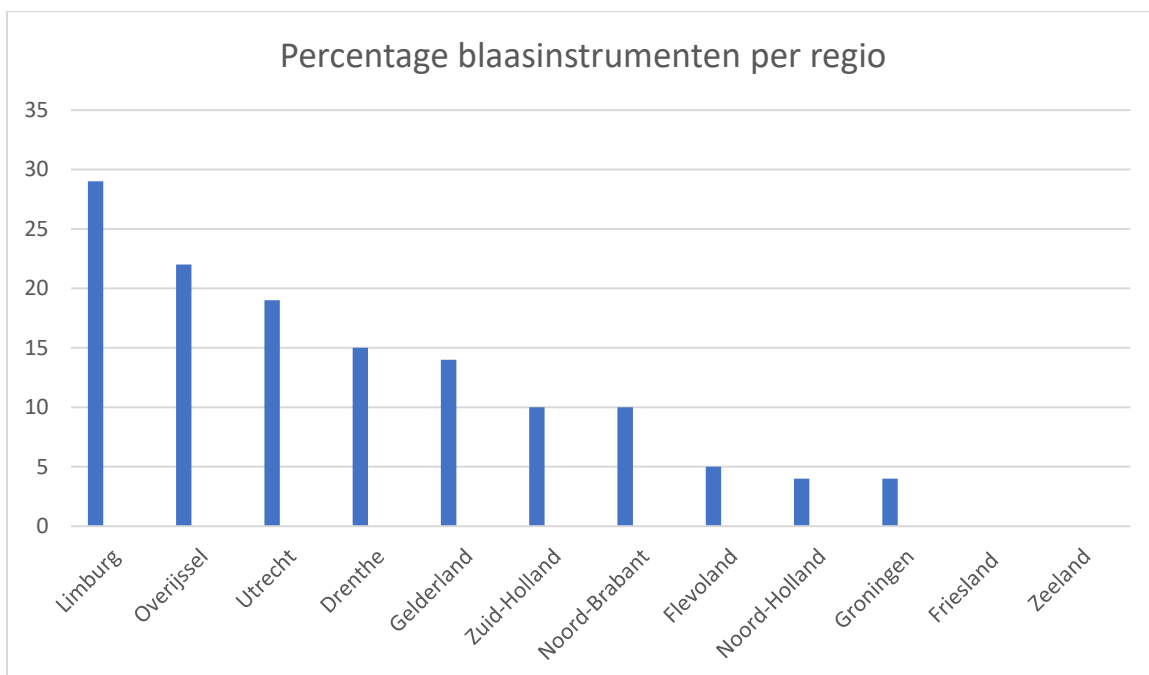
Een kleine meerderheid van de respondenten geeft aan buiten school muziekles te volgen bij een gediplomeerd docent/muziekschool of bij een niet-gediplomeerd docent. Ongeveer een derde van de leerlingen geeft aan zelfstandig een muziekinstrument te leren.

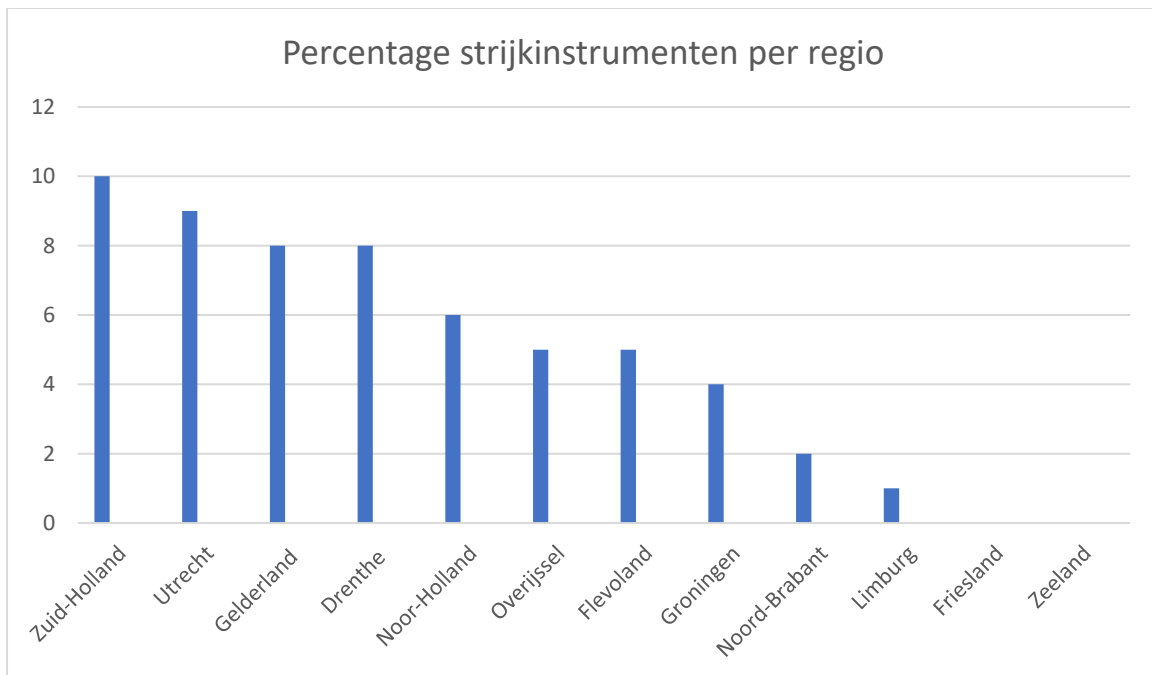

De respondenten konden in de enquête aangeven welke instrumenten zij bespelen. Hierbij konden meerdere keuzes gemaakt worden. De 1184 respondenten gaven aan in totaal 2502 instrumenten te bespelen. De percentages in de grafiek geven geen percentage van de leerlingpopulatie (1184) aan, maar van de gehele verzameling aan bespeelde instrumenten (2502). 23,7% bij piano betekent bijvoorbeeld dat van alle instrumenten die leerlingen aangeven te bespelen, iets meer dan een vijfde de piano is. In de tabel zijn zeldzame gevallen niet meegenomen, zoals leerlingen die panfluit of harp spelen. Wat opvalt is dat leerlingen voornamelijk het band-instrumentarium bespelen. Piano, gitaar, drums en popzang komen in de resultaten het vaakst naar voren. De categorie muziekproductie/dj is relatief klein.

De percentages blaasinstrumenten en percentages strijkinstrumenten per regio zijn als volgt:

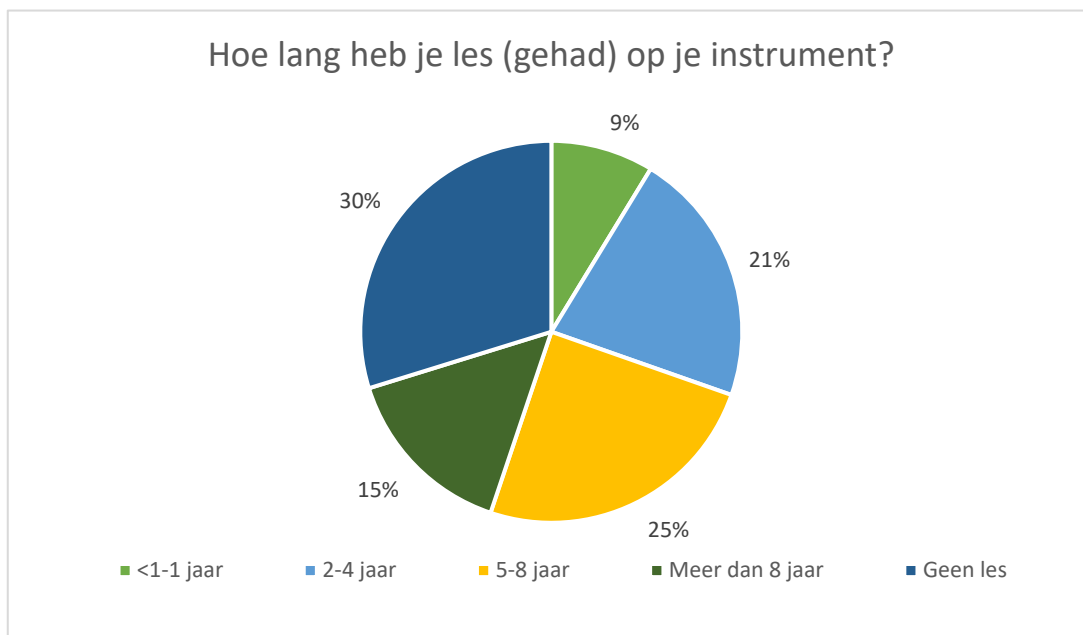

Buitenschoolse muziekles

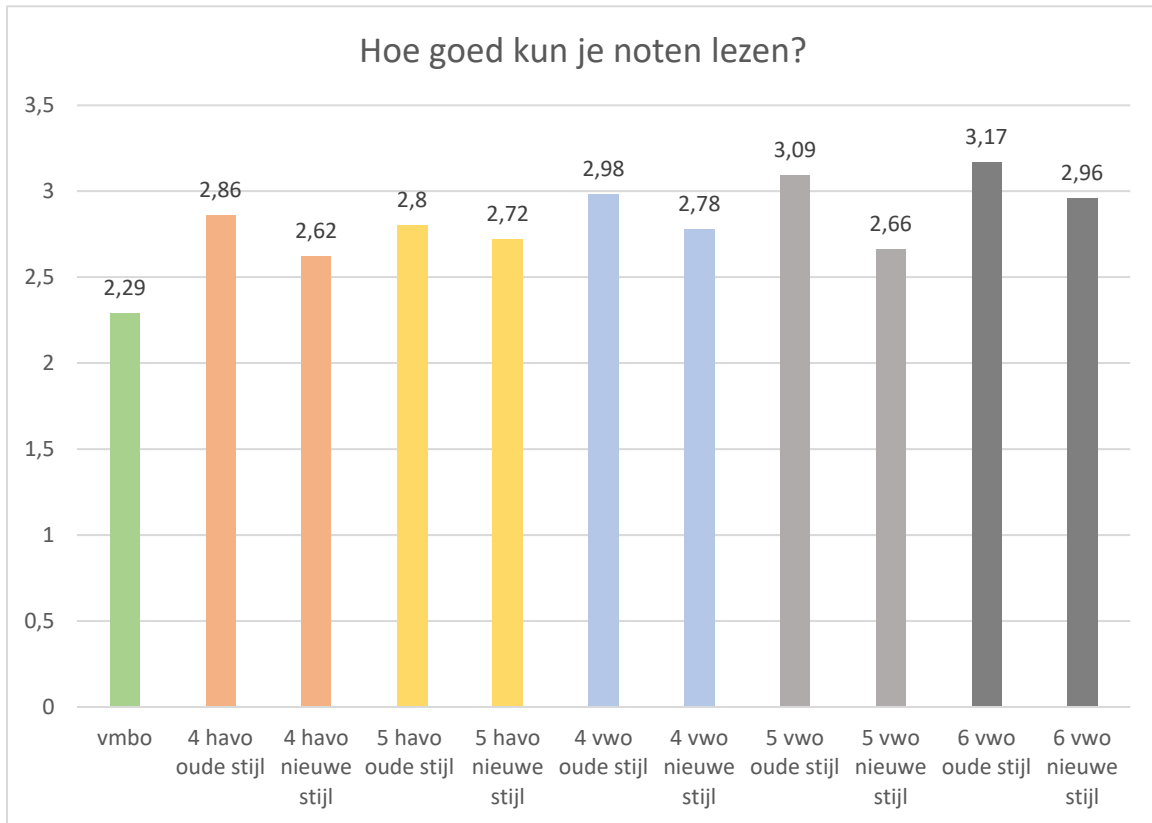
70% van de examenpopulatie muziek volgt buitenschoolse muziekles of heeft ooit buitenschoolse muziekles gehad op een instrument. Leerlingen geven aan dat ze zijn begonnen met de lessen door eigen interesse, omdat ze gestimuleerd werden door ouders/verzorgers of vrienden, of omdat ze gestimuleerd werden door de muzieklessen op school. Er is een grote groep die al voor het voortgezet onderwijs is begonnen met deze muzieklessen.

Ongeveer 10 procent van de leerlingen (108) geeft ook aan graag een vervolgopleiding te willen doen die met muziek te maken heeft. Dit verschilt van een kunstvakopleiding tot een geluidstechnische opleiding tot muziektherapie.

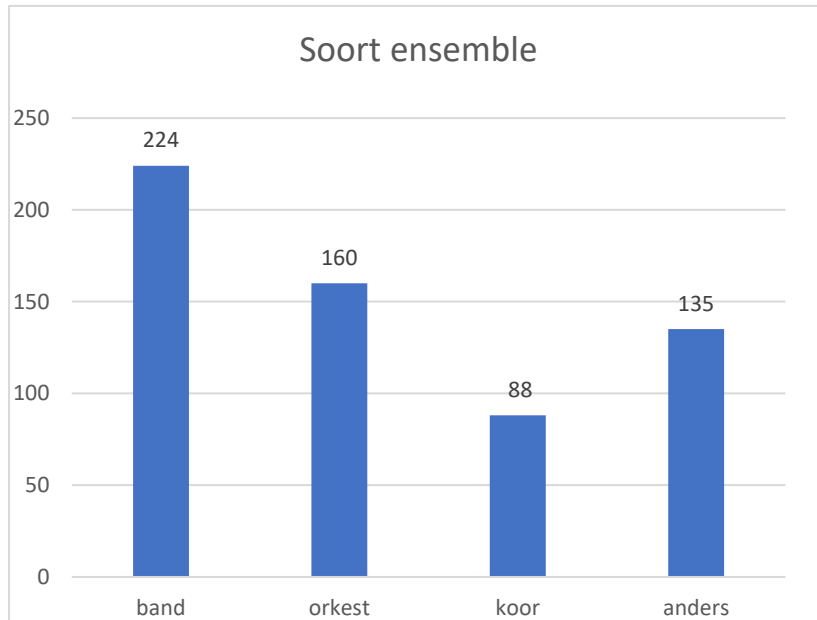
Noten lezen

De leerlingen werd gevraagd een inschatting te maken op een schaal van 1 (ik kan niet goed noten lezen) tot 4 (ik kan heel goed noten lezen) van hoe goed ze noten kunnen lezen. De resultaten laten zien dat leerlingen muziek oude stijl zichzelf vaardiger inschatten in noten lezen dan leerlingen muziek nieuwe stijl. Gemiddeld geven leerlingen aan redelijk tot goed noten te kunnen lezen.

Buitenschoolse muziekles

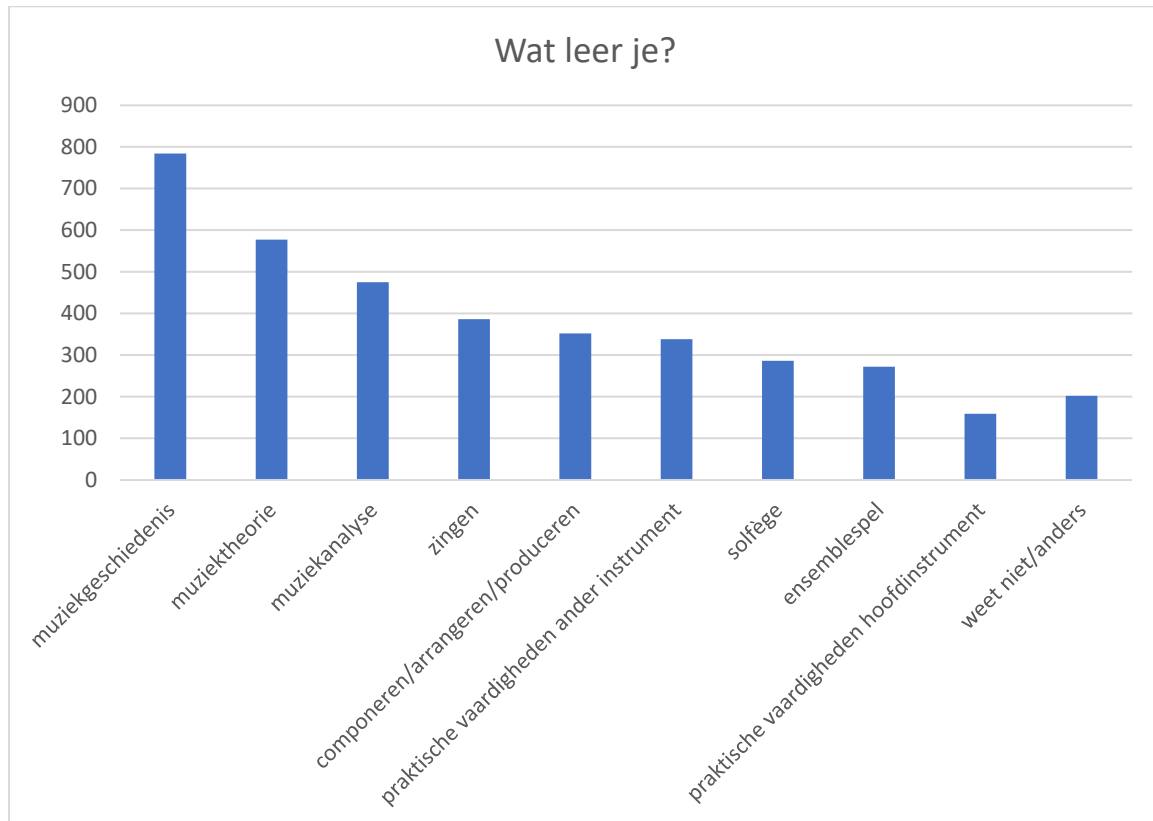
Ongeveer de helft van de leerlingen geeft aan buiten de muziekles op school in een ensemble te spelen. Het soort ensemble varieert van band tot koor tot orkest

35% van de leerlingen geeft aan wel eens zelf muziek te schrijven. Leerlingen geven aan dat ze zelf liedjes schrijven als singer-songwriter, dat ze muziek produceren op een laptop of dat ze instrumentale stukken componeren voor hun eigen instrument of voor een ensemble.

Muziekles als aanvulling

De leerlingen konden aangeven wat ze in de muzieklessen op school leren wat ze niet in de muzieklessen buiten school leren. Leerlingen konden meerdere aspecten noemen. In de resultaten daarvan komt het vaakst naar voren dat de leerlingen leren over muziekgeschiedenis, muziektheorie en muzikanalyse. Wat als minst genoemd werd zijn praktische vaardigheden op het eigen instrument.

Muziekgenres

De leerlingen konden aangeven naar welke muziekgenres ze vooral luisteren. Hieruit blijkt dat het grootste gedeelte van de leerlingen naar pop luistert. Wat opvalt in de resultaten, is dat verspreid door de populatie alle verschillende genres terug te zien zijn. De leerlingen luisteren naar een zeer breed aanbod aan muziekgenres. De resultaten zijn per genre uitgesplitst naar een luisterfrequentie. Leerlingen geven per genre aan hoe vaak ze hiernaar luisteren. Hierbij kunnen de grenzen (tussen bijvoorbeeld vaak en regelmatig) per leerling verschillen. In de resultaten zijn duidelijke tendensen zichtbaar. In de tabel zijn de resultaten gecategoriseerd naar luisterfrequentie.

genre	vaak/vooral	genre	soms/regelmatig	genre	nooit
pop	51%	jazz	55%	metal	63%
rock	29%	hiphop	53%	EDM	42%
singer-songwriter	22%	singer-songwriter	52%	wereldmuziek	42%
hiphop	18%	klassieke muziek	50%	r&b/soul	41%
r&b/soul	17%	EDM	48%	klassieke muziek	36%
klassieke muziek	15%	wereldmuziek	47%	rock	33%
jazz	12%	r&b/soul	43%	jazz	33%
EDM	11%	pop	42%	hiphop	30%
wereldmuziek	11%	rock	38%	singer-songwriter	26%
metal	9%	metal	28%	pop	7%

Het valt op dat 63% van de leerlingen nooit naar metal luistert. Een genre als wereldmuziek, dat meer afstand heeft tot de belevingswereld van een groot deel van de populatie, wordt minder vaak 'nooit' geluisterd. Van de leerlingen die zelf in het buitenland zijn geboren of van wie minstens een van de ouders in het buitenland is geboren, geeft 21% aan vaak/vooral naar wereldmuziek te luisteren, daarentegen geeft 43% van deze groep aan nooit naar dit genre te luisteren.

Wat verder opvalt, is dat in de categorie 'soms/regelmatig' het genre jazz hoog scoort. Meer dan de helft van de leerlingen noemt dit genre. Ook geeft de helft van de leerlingen aan soms of regelmatig naar klassieke muziek te luisteren. Opvallend is de lage score van EDM in de categorie 'vaak/vooral' en de hoge score in de categorie 'nooit'.

De hoge percentages in de categorie 'soms/regelmatig' komen waarschijnlijk doordat leerlingen niet snel geneigd zijn om in te vullen dat ze nooit naar een bepaald genre luisteren. Ook zullen er in de nabije omgeving, zoals op school en thuis vaak andere muzieksoorten voorbij komen, waardoor leerlingen te maken krijgen met de verschillende genoemde genres.

Leerlingen is ook gevraagd in hoeverre de muziek die ze in de muziekles op school beluisteren overeenkomt met de muziek die zij privé luisteren. Op een schaal van één tot vier scoort deze vraag 2.08 wat aangeeft dat het aanbod dat zij op school krijgen een mix is van muziek die zij zelf ook privé luisteren en van nieuwe/andere muziek.

Programmabehoeftes

De leerlingen hadden in de enquête de mogelijkheid om in te vullen over welke onderwerpen die binnen de muzieklessen op school (nog) niet voorbij zijn gekomen ze wel graag meer hadden willen leren. Oftewel: wat mist er in het examenprogramma? 17% van de leerlingen heeft een onderwerp genoemd. In de overgrote meerderheid werden onderwerpen genoemd die ogenschijnlijk nog niet behandeld waren, omdat deze wel in de examenprogramma's staan (bijvoorbeeld componeren, zingen en muziekgeschiedenis). Het aantal onderwerpen buiten de examenprogramma's dat werd genoemd, was erg beperkt en divers.

Conclusie

In de resultaten van het onderzoek komt bij bijna elke vraag naar voren dat de examenpopulatie muziek enorm divers is. De leerling is over het algemeen breed georiënteerd. De leerling vindt dat die goed noten kan lezen, is instrumentaal vaardig (geeft aan vaak meerdere instrumenten te bespelen) en luistert naar en is geïnteresseerd in een zeer breed spectrum aan muziekstijlen. De leerling geeft aan dat de muzieklessen op school verbreedend en verdiepend zijn op hun buitenschoolse muzikale activiteiten.

Voor verdere vragen of opmerkingen over het onderzoek kunt u contact opnemen met Peter Schoenmakers (toetsdeskundige muziek, Cito) via het e-mailadres: peter.schoenmakers@cito.nl